Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
DEANA SPIELMANNA
przedstawiona w dniu 1 sierpnia 2025 r. [1]

Sprawa C-313/25 PPU [Adrar] [i]

GB
przeciwko
Minister van Asiel en Migratie

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond (sąd rejonowy w Hadze, ośrodek zamiejscowy w Roermond, Niderlandy)]

Odesłanie prejudycjalne – Pilny tryb prejudycjalny – Polityka imigracyjna – Powrót nielegalnie przebywających w państwie członkowskim obywateli państw trzecich – Dyrektywa 2008/115/WE – Wykonanie decyzji nakazującej powrót – Artykuł 5 – Zasada non-refoulement – Dobro dziecka i życie rodzinne – Artykuł 15 – Umieszczenie w ośrodku detencyjnym w celu wydalenia – Kontrola spełnienia przesłanek zgodności z prawem tego umieszczenia w ośrodku detencyjnym

Wprowadzenie

1. Poszanowanie zasady non-refoulement, będącej zasadą bezwzględną, odzwierciedlającą jedną z podstawowych wartości Unii i jej członków, oraz interesów, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115/WE [2], rodzi delikatne pytania, w sytuacji gdy od wydania decyzji nakazującej powrót, która uzyskała charakter decyzji ostatecznej, sytuacja nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego uległa zmianie. Dotyczy to w szczególności sytuacji, w której organ sądowy odpowiedzialny za kontrolę zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego wobec takiego obywatela wskazuje, że owa zasada i owe interesy nie zostały wcześniej podniesione lub zbadane w toku postępowania w sprawie powrotu.

2. Rozpatrywany wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 5, art. 13 ust. 1 i 2 oraz art. 15 dyrektywy 2008/115, zapewniających, odpowiednio, poszanowanie zasady non-refoulement i niektórych interesów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich, skuteczną ochronę sądową w odniesieniu do decyzji dotyczących powrotu oraz przestrzeganie rygorystycznych przesłanek i zasad związanych z zastosowaniem środka polegającego na pozbawieniu wolności.

[1] Język oryginału: francuski.

[i] Niniejszej sprawie została nadana fikcyjna nazwa. Nie odpowiada ona rzeczywistej nazwie ani rzeczywistemu nazwisku żadnej ze stron postępowania.

[2] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich (Dz.U. 2008, L 348, s. 98).

3. Wniosek ten został przedstawiony przez rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond (sąd rejonowy w Hadze, ośrodek zamiejscowy w Roermond, Niderlandy) w ramach sporu między GB a Minister van Asiel en Migratie (ministrem ds. azylu i migracji, Niderlandy) (zwanym dalej „ministrem") w przedmiocie wydanej przez tego ostatniego decyzji o umieszczeniu GB w ośrodku detencyjnym w celu jego wydalenia w wykonaniu decyzji nakazującej powrót.

Ramy prawne

Prawo Unii

4. Artykuł 5 dyrektywy 2008/115, zatytułowany „Zasada non-refoulement, dobro dziecka, życie rodzinne i stan zdrowia", przewiduje:

„Wprowadzając w życie niniejszą dyrektywę, państwa członkowskie należycie uwzględniają:

a) dobro dziecka;

b) życie rodzinne;

c) stan zdrowia danego obywatela państwa trzeciego

i przestrzegają zasady non-refoulement".

5. Artykuł 9 ust. 1 lit. a) tej dyrektywy, zatytułowany „Wstrzymanie wydalenia", stanowi:

„1. Państwa członkowskie wstrzymują wydalenie:

a) jeżeli miałoby ono naruszać zasadę non-refoulement […]".

6. Artykuł 13 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Środki odwoławcze", przewiduje w ust. 1 i 2:

„1. Dany obywatel państwa trzeciego otrzymuje możliwość skorzystania ze skutecznych środków odwoławczych, aby zaskarżyć decyzje dotyczące powrotu, o których mowa w art. 12 ust. 1, przed właściwym organem sądowym lub administracyjnym lub właściwym podmiotem złożonym z osób bezstronnych i posiadających gwarancje niezależności.

2. Organ lub podmiot, o którym mowa w ust. 1, jest właściwy w sprawie ponownego rozpatrzenia decyzji dotyczących powrotu, o których mowa w art. 12 ust. 1, i może między innymi tymczasowo zawiesić ich wykonanie, chyba że takie tymczasowe zawieszenie ma już zastosowanie na mocy prawa krajowego".

7. Artykuł 15 tej samej dyrektywy, zatytułowany „Środek detencyjny”, stanowi w ust. 1–5:

„1. O ile w danej sprawie nie mogą zostać zastosowane wystarczające lecz mniej represyjne środki, państwa członkowskie mogą umieścić w ośrodku detencyjnym obywatela państwa trzeciego podlegającego procedurze powrotu tylko w celu przygotowania powrotu lub przeprowadzenia procesu wydalenia, w szczególności jeżeli:

a) istnieje ryzyko ucieczki, lub

b) dany obywatel państwa trzeciego unika lub utrudnia przygotowania do powrotu lub proces wydalenia.

Jakikolwiek środek detencyjny stosowany jest przez możliwie najkrótszy okres czasu i tylko dopóki trwają przygotowania do wydalenia oraz podlega wykonaniu z należytą starannością.

2. Decyzja o zastosowaniu środka detencyjnego wydawana jest przez organy administracyjne lub sądowe.

Decyzja o zastosowaniu środka detencyjnego wydawana jest w formie pisemnej, z podaniem uzasadnienia faktycznego i prawnego.

Jeżeli decyzja o zastosowaniu środka detencyjnego została wydana przez organy administracyjne, państwa członkowskie:

a) zapewniają kontrolę sądową, w trybie przyspieszonym, zgodności z prawem środka detencyjnego, najszybciej jak to możliwe po jego zastosowaniu;

b) lub przyznają danemu obywatelowi państwa trzeciego prawo do wszczęcia postępowania w celu po[d]dania kontroli sądowej, w trybie przyspieszonym, zgodności z prawem środka detencyjnego, najszybciej jak to możliwe po jego zastosowaniu. W takim przypadku państwa członkowskie niezwłocznie informują danego obywatela państwa członkowskiego o możliwości wszczęcia takiego postępowania.

Jeżeli zastosowanie środka detencyjnego jest niezgodne z prawem, dany obywatel państwa trzeciego zostaje natychmiast zwolniony.

3. W każdym przypadku, środek detencyjny podlega kontroli w rozsądnych odstępach czasu na wniosek danego obywatela państwa trzeciego lub z urzędu. W przypadku przedłużonych okresów pobytu w ośrodku detencyjnym kontrole podlegają nadzorowi ze strony organu sądowego.

4. Przesłanki zastosowania środka detencyjnego ustają, a dana osoba zostaje niezwłocznie zwolniona, jeżeli okaże się, że nie ma już rozsądnych perspektyw jej wydalenia ze względów natury prawnej lub innych, lub że warunki określone w ust. 1 nie są już spełniane.

5. Środek detencyjny jest utrzymany tak długo, jak spełnione są warunki określone w ust. 1 i jest to konieczne do zapewnienia skutecznego wydalenia. Każde państwo członkowskie określa maksymalny okres zastosowania środka detencyjnego, który nie może przekroczyć sześciu miesięcy”.

Prawo niderlandzkie

8. Artykuł 59 ust. 1 lit. a) Vreemdelingenwet 2000 (ustawy o cudzoziemcach z 2000 r.) z dnia 23 listopada 2000 r. (Stb. 2000, nr 495), w brzmieniu mającym zastosowanie w sporze w postępowaniu głównym, stanowi:

„Jeżeli wymagają tego względy porządku publicznego lub bezpieczeństwa narodowego [minister] może postanowić o umieszczeniu cudzoziemca, którego […] pobyt jest nielegalny, w ośrodku detencyjnym w celu jego wydalenia".

Spór w postępowaniu głównym, pytania prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem

9. W dniu 11 września 2024 r. GB, który twierdzi, że ma obywatelstwo algierskie, złożył w Niderlandach wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej. Nie stawił się on na przesłuchanie w przedmiocie uzasadnienia tego wniosku.

10. W dniu 7 października 2024 r. minister odrzucił ten wniosek i wydał decyzję stanowiącą również decyzję nakazującą powrót (zwaną dalej „decyzją nakazującą powrót"). Wobec niewniesienia przez GB środka odwoławczego w wyznaczonym w tym celu terminie decyzja nakazująca powrót stała się ostateczna, a GB nie zastosował się dobrowolnie do wynikającego z niej obowiązku powrotu.

11. W dniu 26 marca 2025 r. GB – na podstawie rozporządzenia (UE) nr 604/2013, zwanego „rozporządzeniem Dublin III" [3] – został przekazany przez organy francuskie do Niderlandów. Umieszczono go następnie w ośrodku detencyjnym na podstawie art. 8 dyrektywy 2013/33/UE w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową [4].

12. W tym samym dniu GB złożył w Niderlandach kolejny wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, którego skutkiem było zawieszenie wykonania decyzji nakazującej powrót. Oświadczył on również, iż obawia się, że w przypadku powrotu do Algierii grozi mu poważne ryzyko poddania go nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu. W dniu 7 kwietnia 2025 r. GB został przesłuchany w przedmiocie uzasadnienia tego wniosku oraz poinformowano go o zamiarze odrzucenia rzeczonego wniosku jako oczywiście bezzasadnego. W dniu 9 kwietnia 2025 r. GB wycofał ów wniosek – jeszcze przed jego rozpoznaniem. Zawieszenie decyzji nakazującej powrót ustało zatem z mocy prawa.

13. W dniu 10 kwietnia 2025 r. środek detencyjny nałożony w dniu 26 marca 2025 r. na podstawie art. 8 dyrektywy 2013/33 został uchylony. Wobec GB orzeczono jednak – na podstawie art. 15 dyrektywy 2008/115 – kolejny środek detencyjny w celu wydalenia go do Algierii w wykonaniu decyzji nakazującej powrót. Podczas przesłuchania poprzedzającego umieszczenie w ośrodku detencyjnym, które to przesłuchanie odbyło się w tym samym dniu, GB oświadczył, że obawia się, iż w przypadku powrotu do Algierii zostanie poddany nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, oraz że jest ojcem dziecka urodzonego we Francji w dniu 18 września 2024 r., którym chciałby mieć możliwość się opiekować.

[3] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (Dz.U. 2013, L 180, s. 31).

[4] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2013 r. (Dz.U. 2013, L 180, s. 96).

14. W dniu 16 kwietnia 2025 r. GB wniósł do rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond (sądu rejonowego w Hadze, ośrodek zamiejscowy w Roermond), będącego sądem odsyłającym, skargę na decyzję o umieszczeniu w ośrodku detencyjnym.

15. Sąd ten zastanawia się, czy zgodnie z prawem Unii musi – w ramach przeprowadzanej kontroli spełnienia przesłanek zgodności z prawem umieszczenia w ośrodku detencyjnym – dokonać oceny, w razie potrzeby z urzędu, czy zasada non-refoulement oraz interesy, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115, stoją na przeszkodzie wydaleniu GB do Algierii w obliczu istotnych okoliczności i faktów, które zaistniały lub zostały ujawnione po wydaniu decyzji nakazującej powrót, która stała się ostateczna.

16. Zgodnie z prawem niderlandzkim oraz orzecznictwem Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (wydziału ds. sporów administracyjnych rady stanu, Niderlandy) [5] sąd odsyłający nie może, w swojej opinii, dokonać takiej oceny. Inaczej byłoby wyłącznie wówczas, gdyby wniesiono odrębny środek odwoławczy od decyzji nakazującej powrót, a kontrola środka detencyjnego oraz kontrola decyzji nakazującej powrót miałyby miejsce w ramach tego samego postępowania.

17. Sąd odsyłający uważa jednak, że jest jedynym organem sądowym mogącym dokonać oceny, czy wydalenie GB do Algierii jest zgodne z zasadą non-refoulement i interesami, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115.

18. Według owego sądu na żadnym etapie postępowania nie dokonano bowiem oceny, czy owa zasada i owe interesy stoją na przeszkodzie wydaleniu GB. W szczególności ocena taka nie miała miejsca na etapie wydawania decyzji nakazującej powrót, ponieważ GB nie stawił się na przesłuchanie w sprawie złożonego przez siebie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Ponadto, wobec braku środka odwoławczego od decyzji nakazującej powrót, zgodność z prawem owej decyzji nie została później skontrolowana przez organ sądowy.

19. Oceny zasady non-refoulement i interesów, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115, nie przeprowadzono również, według sądu odsyłającego, na etapie umieszczenia GB w ośrodku detencyjnym w celu jego wydalenia, mimo że podczas przesłuchania poprzedzającego umieszczenie GB w ośrodku detencyjnym, w dniu 10 kwietnia 2025 r., powołał się on zasadniczo na istotną zmianę okoliczności, podniósł swoją obawę, że w przypadku powrotu do Algierii zostanie poddany nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, oraz stwierdził, że chciałby się opiekować swoim dzieckiem.

20. Według sądu odsyłającego takiej oceny nie można było również dokonać na innym etapie postępowania. Uregulowania niderlandzkie nie przewidują bowiem weryfikacji ani okresowego przeglądu decyzji nakazującej powrót w świetle zasady non-refoulement lub interesów, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115, nawet jeśli między wydaniem tej decyzji a jej wykonaniem upłynął pewien czas. Inaczej jest wyłącznie w przypadku, gdy jako państwo powrotu wskazano inne państwo trzecie lub gdy decyzję wydano w następstwie wystąpienia z wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej lub z wnioskiem o wydanie dokumentu pobytowego na podstawie prawa krajowego.

[5] We wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd odsyłający przytacza wyroki Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (wydziału ds. sporów administracyjnych rady stanu): nr 201904771/2/V3 z dnia 26 lipca 2023 r. (NL:RVS:2023:2829) i nr 202204434/1/V3 z dnia 12 grudnia 2023 r. (NL:RVS:2023:4578).

21. Uregulowania niderlandzkie nie przewidują, według sądu odsyłającego, odrębnego środka odwoławczego od wykonania decyzji nakazującej powrót, która stała się ostateczna. Nielegalnie przebywający obywatel państwa trzeciego może złożyć sprzeciw wobec przewidywanego i zaplanowanego „faktycznego wydalenia" wyłącznie po powiadomieniu go o dniu i godzinie owego wydalenia. Taki sprzeciw nie zapobiega jednak umieszczeniu w ośrodku detencyjnym, które okazało się nieuzasadnione. Ponadto, zgodnie z orzecznictwem Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (wydziału ds. sporów administracyjnych rady stanu), sprzeciw taki jest możliwy tylko wtedy, „jeżeli sytuacja istniejąca w momencie faktycznego wydalenia różni się do tego stopnia od sytuacji istniejącej w czasie wydania decyzji uprawniającej do wydalenia, że zgodności z prawem zamiaru faktycznego wydalenia nie można już bez zastrzeżeń uważać za oczywistą". Sprzeciw ten dotyczy poza tym wyłącznie zasad wykonania decyzji nakazującej powrót i nie prowadzi do oceny zasady non-refoulement lub interesów, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115 [6].

22. Otóż umieszczenie w ośrodku detencyjnym w celu wydalenia nie byłoby zdaniem sądu odsyłającego uzasadnione i nie odpowiadałoby już swojemu celowi, gdyby do wydalenia nie mogło dojść ze względu na zasadę non-refoulement lub interesy, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115. W takim przypadku, zgodnie z art. 15 tej dyrektywy, zainteresowany powinien zostać natychmiast zwolniony. Wobec tego przed umieszczeniem obywatela państwa trzeciego w ośrodku detencyjnym w celu jego wydalenia należy zbadać, czy wydalenie jest dozwolone.

23. Sąd odsyłający zwraca się zatem do Trybunału o wyjaśnienie, czy prawo Unii nakłada na niego obowiązek dokonania oceny zasady non-refoulement oraz interesów, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115.

24. W tym względzie sąd ów podnosi, że art. 5 tej dyrektywy, zgodnie z jego wykładnią dokonaną w orzecznictwie Trybunału [7], nakłada na wszystkie właściwe organy krajowe obowiązek przestrzegania zasady non-refoulement na wszystkich etapach postępowania w sprawie powrotu. Otóż umieszczenie obywatela państwa trzeciego w ośrodku detencyjnym w celu jego wydalenia wprowadza w życie wspomnianą dyrektywę i stanowi „etap postępowania w sprawie powrotu".

25. Zdaniem sądu odsyłającego z art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2008/115 oraz z orzecznictwa Trybunału [8] wynika również, że decyzja nakazująca powrót może współistnieć ze wstrzymaniem wydalenia, wobec czego istnienie wydanej uprzednio i ewentualnie ostatecznej decyzji nakazującej powrót nie stoi na przeszkodzie dokonaniu kontroli zgodności wydalenia w wykonaniu tej decyzji z zasadą non-refoulement.

26. Sąd odsyłający dodaje, że ustanowione w art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „Kartą") i skonkretyzowane w art. 13 ust. 1 i 2 dyrektywy 2008/115 prawo do skutecznego środka prawnego wymaga, aby sąd, który ma dokonać kontroli spełnienia przesłanek zgodności z prawem umieszczenia w ośrodku detencyjnym w celu wydalenia nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego w wykonaniu decyzji nakazującej powrót, mógł

[6] Wyrok Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (wydziału ds. sporów administracyjnych rady stanu) nr 201306899/1/V2 z dnia 12 czerwca 2015 r. (NL:RVS:2015:1995).

[7] Sąd odsyłający powołuje się w szczególności na wyrok z dnia 17 października 2024 r., Ararat (C-156/23, zwany dalej „wyrokiem Ararat", EU:C:2024:892, pkt 35).

[8] Sąd odsyłający odnosi się do wyroków: z dnia 3 czerwca 2021 r., Westerwaldkreis (C-546/19, zwanego dalej „wyrokiem Westerwaldkreis", EU:C:2021:432); z dnia 22 listopada 2022 r., Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Wydalenie – Marihuana lecznicza) (C-69/21, zwanego dalej „wyrokiem Wydalenie – Marihuana lecznicza", EU:C:2022:913) oraz Ararat.

zbadać, czy zasada non-refoulement i interesy, o których mowa w art. 5 tej dyrektywy, stoją na przeszkodzie temu wydaleniu. Takie podejście jest tym bardziej konieczne w braku innych skutecznych środków odwoławczych.

27. W tych okolicznościach rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond (sąd rejonowy w Hadze, ośrodek zamiejscowy w Roermond) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 5, art. 13 ust. 1 i 2 oraz art. 15 dyrektywy 2008/115 w związku z art. 6, art. 19 ust. 2 i art. 47 [Karty] należy interpretować w ten sposób, że w ramach kontroli spełnienia wynikających z prawa Unii przesłanek zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego wobec obywatela państwa trzeciego organ sądowy jest zobowiązany do upewnienia się, w razie potrzeby z urzędu, że zasada non-refoulement nie stoi na przeszkodzie wykonaniu wydanej wcześniej decyzji nakazującej powrót, w celu wykonania której obywatel państwa trzeciego został umieszczony w ośrodku detencyjnym?

2) Czy art. 5, art. 13 ust. 1 i 2 oraz art. 15 dyrektywy 2008/115 w związku z art. 6, art. 7, art. 24 ust. 2 i art. 47 [Karty] należy interpretować w ten sposób, że w ramach kontroli spełnienia wynikających z prawa Unii przesłanek zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego wobec obywatela państwa trzeciego organ sądowy jest zobowiązany do upewnienia się, w razie potrzeby z urzędu, że interesy, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115, nie stoją na przeszkodzie wykonaniu wydanej wcześniej decyzji nakazującej powrót, w celu wykonania której obywatel państwa trzeciego został umieszczony w ośrodku detencyjnym?”.

28. Sąd odsyłający wniósł o rozpoznanie tego odesłania w pilnym trybie prejudycjalnym przewidzianym w art. 107 regulaminu postępowania przed Trybunałem.

29. Orzeczeniem z dnia 21 maja 2025 r. Trybunał postanowił uwzględnić ten wniosek.

30. Uwagi na piśmie zostały przedstawione przez rząd niderlandzki, GB i Komisję Europejską. Te same strony przedstawiły również uwagi ustne na rozprawie, która odbyła się w dniu 1 lipca 2025 r.

Analiza

Uwagi wstępne

31. Celem dyrektywy 2008/115 – jak wynika z jej motywów 2 i 11 – jest opracowanie skutecznej polityki wydalania i repatriacji, opartej na wspólnych normach i gwarancjach prawnych, aby osoby, które mają być wydalone, traktowane były w sposób ludzki oraz z pełnym poszanowaniem ich praw podstawowych i godności [9].

[9] Zobacz wyroki: z dnia 5 czerwca 2014 r., Mahdi (C-146/14 PPU, zwany dalej „wyrokiem Mahdi”, EU:C:2014:1320, pkt 38); z dnia 19 czerwca 2018 r., Gnandi (C-181/16, zwany dalej „wyrokiem Gnandi”, EU:C:2018:465, pkt 48) oraz Wydalenie – Marihuana lecznicza (pkt 88).

32. Z chwilą gdy obywatel państwa trzeciego zostaje objęty – podobnie jak obywatel w sprawie w postępowaniu głównym – zakresem stosowania tej dyrektywy, powinien on co do zasady podlegać przewidzianym w niej wspólnym normom i procedurom mającym na celu jego powrót, i to tak długo, jak długo jego pobyt nie zostanie zalegalizowany [10]. W tym względzie przypominam, że środek detencyjny stosowany wobec nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego, gdy zostaje zarządzony w celu wydalenia, służy jedynie zapewnieniu skuteczności postępowania w sprawie powrotu [11].

33. Ponieważ zastosowanie jakiegokolwiek środka detencyjnego wobec obywatela państwa trzeciego stanowi poważną ingerencję w ustanowione w art. 6 Karty prawo do wolności, Trybunał wyjaśnił, że przyznane właściwym organom krajowym uprawnienie do umieszczenia obywateli państw trzecich w ośrodku detencyjnym jest ściśle ograniczone. Środek detencyjny może zatem zostać zarządzony lub przedłużony jedynie z poszanowaniem ogólnych i abstrakcyjnych norm, które określają warunki i szczegółowe zasady jego stosowania, zawartych między innymi w art. 15 ust. 1, art. 15 ust. 2 akapit drugi oraz art. 15 ust. 4–6 dyrektywy 2008/115 [12].

34. I tak, zgodnie z art. 15 ust. 1 dyrektywy 2008/115, pozbawienie wolności, jakim jest umieszczenie danej osoby w ośrodku detencyjnym w celu wydalenia, może być zastosowane wyłącznie wówczas, gdy spełnione są pewne materialne przesłanki dotyczące braku innych środków mniej restrykcyjnych niż środek detencyjny, oraz wyłącznie w sytuacji, w której zachowanie danej osoby może zagrozić owemu wydaleniu. Środek detencyjny powinno się ponadto stosować przez możliwie najkrótszy okres i tylko dopóki trwają przygotowania do wydalenia, podlega on też wykonaniu z należytą starannością. Zgodnie z ust. 3 i 4 tego przepisu taki środek detencyjny podlega kontroli w rozsądnych odstępach czasu, a przesłanki jego zastosowania ustają, jeżeli okaże się, że nie ma już rozsądnej perspektywy wydalenia, co należy rozumieć jako wymóg istnienia rzeczywistej perspektywy skutecznego wydalenia przy uwzględnieniu maksymalnych okresów stosowania środka detencyjnego, określonych w art. 15 ust. 5 i 6 tej dyrektywy, które są wiążące dla wszystkich państw członkowskich [13].

35. Jeżeli okaże się, że przesłanki materialne, które posłużyły za podstawę pierwotnej decyzji o zastosowaniu środka detencyjnego wobec danego obywatela, nie były spełnione lub nie są już spełniane, lub że upłynął maksymalny okres zastosowania środka detencyjnego, dana osoba – jak to zresztą wyraźnie wskazuje prawodawca Unii w art. 15 ust. 2 akapit czwarty i art. 15 ust. 4 wspomnianej dyrektywy – powinna zostać natychmiast zwolniona [14].

36. Jeśli chodzi o prawo do skutecznej ochrony sądowej obywateli państw trzecich umieszczonych w ośrodku detencyjnym, wspólne normy Unii w dziedzinie ochrony sądowej zawarte zostały w art. 15 ust. 2 akapit trzeci dyrektywy 2008/115. Zgodnie z tym przepisem, który w rozpatrywanej dziedzinie stanowi konkretyzację prawa do skutecznej ochrony sądowej zagwarantowanego w art. 47 Karty, każde państwo członkowskie musi zapewnić, w przypadku

[10] Zobacz wyrok Ararat (pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo).

[11] Zobacz podobnie wyroki: z dnia 6 października 2022 r., Politsei- ja Piirivalveamet (Umieszczenie w ośrodku detencyjnym – Ryzyko popełnienia przestępstwa) (C-241/21, EU:C:2022:753, pkt 31, 32 i przytoczone tam orzecznictwo) oraz z dnia 8 listopada 2022 r., Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Badanie z urzędu środka detencyjnego) (C-704/20 i C-39/21, zwany dalej „wyrokiem Badanie z urzędu środka detencyjnego", EU:C:2022:858, pkt 74).

[12] Zobacz podobnie wyroki: z dnia 10 marca 2022 r., Landkreis Gifhorn (C-519/20, EU:C:2022:178, pkt 62); Badanie z urzędu środka detencyjnego (pkt 72, 73, 75–77 i przytoczone tam orzecznictwo) oraz z dnia 4 października 2024 r., Bouskoura (C-387/24 PPU, EU:C:2024:868, pkt 41–45).

[13] Zobacz podobnie wyroki: z dnia 28 kwietnia 2011 r., El Dridi (C-61/11 PPU, EU:C:2011:268, pkt 40) oraz Mahdi (pkt 60), w których Trybunał odsyła do wyroku z dnia 30 listopada 2009 r., Kadzoev (C-357/09 PPU, EU:C:2009:741, pkt 65).

[14] Zobacz wyroki: z dnia 30 listopada 2009 r., Kadzoev (C-357/09 PPU, EU:C:2009:741, pkt 60); Badanie z urzędu środka detencyjnego (pkt 79) oraz z dnia 4 października 2024 r., Bouskoura (C-387/24 PPU, EU:C:2024:868, pkt 44).

gdy umieszczenie w ośrodku detencyjnym zostało zarządzone przez organ administracyjny, „przyspieszoną" kontrolę sądową – bądź to z urzędu, bądź na wniosek danej osoby – zgodności takiego umieszczenia z prawem [15].

37. W niniejszej sprawie – w świetle informacji zawartych w aktach sprawy – nasuwa się w szczególności pytanie, czy sąd, który ma dokonać kontroli zgodności z prawem umieszczenia w ośrodku detencyjnym nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego w celu jego wydalenia w wykonaniu decyzji nakazującej powrót, która stała się ostateczna, może lub musi dokonać oceny, czy po pierwsze, zasada non-refoulement, a po drugie, interesy, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115 – a konkretnie dobro dziecka i życie rodzinne, stoją na przeszkodzie temu wydaleniu, w sytuacji gdy wobec tego obywatela wydano ostateczną decyzję nakazującą powrót, a organ administracyjny wydał decyzję o zastosowaniu środka detencyjnego bez wcześniejszego uwzględnienia wspomnianej zasady i wspomnianych interesów. W takim właśnie porządku przeanalizuję kolejno dwa pytania prejudycjalne przedłożone przez sąd odsyłający.

W przedmiocie pytania pierwszego

38. Poprzez pierwsze pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zwraca się do Trybunału zasadniczo o wyjaśnienie, czy art. 5 i art. 15 dyrektywy 2008/115 [16] w związku z art. 6, art. 19 ust. 2 i art. 47 Karty należy interpretować w ten sposób, że organ sądowy, który ma dokonać kontroli zgodności z prawem umieszczenia w ośrodku detencyjnym nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego w celu jego wydalenia w wykonaniu decyzji nakazującej powrót, która stała się ostateczna, jest zobowiązany do upewnienia się, w razie potrzeby z urzędu, że zasada non-refoulement nie stoi na przeszkodzie temu wydaleniu, w sytuacji gdy zasada ta nie została wcześniej uwzględniona.

39. Przede wszystkim przypominam, że zasada non-refoulement jest ustanowioną w art. 19 ust. 2 Karty zasadą podstawową , zgodnie z którą „[n]ikt nie może być usunięty z terytorium państwa, wydalony lub wydany w drodze ekstradycji do państwa, w którym istnieje poważne ryzyko, iż może być poddany karze śmierci, torturom lub innemu nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu". Zasada ta jest również powiązana z art. 18 Karty, który ustanawia prawo do azylu, oraz z art. 4 Karty, dotyczącym zakazu tortur i nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, i ma charakter bezwzględny [17].

40. W ramach dyrektywy 2008/115 zasada non-refoulement jest zapisana w szczególności w art. 5 in fine tej dyrektywy, który przewiduje, że wprowadzając w życie wspomnianą dyrektywę państwa członkowskie muszą przestrzegać zasady non-refoulement [18].

[15] Zobacz podobnie wyroki: z dnia 14 maja 2020 r., Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság (C-924/19 PPU i C-925/19 PPU, zwany dalej „wyrokiem Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság", EU:C:2020:367, pkt 289) oraz Badanie z urzędu środka detencyjnego (pkt 81–83 i przytoczone tam orzecznictwo).

[16] Artykuł 13 dyrektywy 2008/115, zatytułowany „Środki odwoławcze", ustanawia szczególne prawo do środka zaskarżenia decyzji dotyczących powrotu, o których mowa w art. 12 ust. 1 rzeczonej dyrektywy. Ten ostatni przepis wymienia jednak jedynie decyzje nakazujące powrót, decyzje o zakazie wjazdu oraz decyzje o wykonaniu wydalenia. Decyzja o zastosowaniu środka detencyjnego nie wchodzi zatem w zakres stosowania art. 13 wspomnianej dyrektywy.

[17] Zobacz podobnie wyroki: Wydalenie – Marihuana lecznicza (pkt 57); z dnia 6 lipca 2023 r., Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (Uchodźca, który popełnił poważne przestępstwo) (C-663/21, EU:C:2023:540, pkt 36) oraz Ararat (pkt 35, 36, 49 i 50).

[18] Zasada non-refoulement widnieje również w art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2008/115, zgodnie z którym państwa członkowskie muszą wstrzymać wydalenie, jeżeli miałoby ono naruszać ową zasadę.

41. Następnie należy zauważyć, że z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, iż w świetle celu realizowanego przez art. 5 dyrektywy 2008/115 przepisu tego nie można interpretować w sposób zawężający. Ponadto jest on bezpośrednio skuteczny, a zatem jednostka może się na niego powoływać i może on być stosowany przez organy administracyjne oraz przez sądy państw członkowskich [19].

42. Wreszcie, jeżeli chodzi o konsekwencje wynikające z zawartej w art. 5 dyrektywy 2008/115 zasady non-refoulement, zauważam, że Trybunał kilkukrotnie stwierdzał, iż zasada ta nie stoi systemowo na przeszkodzie wydaniu decyzji nakazującej powrót i ewentualnej decyzji o wydaleniu wobec nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego [20], lecz uzasadnia *jedynie wstrzymanie jego wydalenia* w wykonaniu decyzji nakazującej powrót, jak to przewiduje art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2008/115 [21].

43. Trybunał wskazał jednak również, że jeżeli właściwy organ krajowy zamierza wydać decyzję nakazującą powrót, powinien on w szczególności czuwać nad przestrzeganiem zasady non-refoulement [22]. W tym względzie Trybunał musiał wyjaśnić, że art. 5 dyrektywy 2008/115 zobowiązuje właściwy organ krajowy do przestrzegania zasady non-refoulement *na wszystkich etapach postępowania w sprawie powrotu*, wobec czego przepis ten *stoi na przeszkodzie* wydaniu *decyzji nakazującej powrót* wobec obywatela państwa trzeciego, jeżeli wykazano, że jego *wydalenie* do przewidywanego państwa docelowego jest – na mocy zasady non-refoulement – *wykluczone na czas nieokreślony* [23].

44. Niedawno Trybunał przypomniał, że obowiązek przestrzegania zasady non-refoulement powstaje *przed wykonaniem* decyzji nakazującej powrót. W razie gdyby właściwy organ krajowy doszedł do wniosku, że wydalenie danego obywatela państwa trzeciego naraża go na poważne ryzyko poddania go karze śmierci, torturom lub nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, organ ten powinien *wstrzymać owo wydalenie, dopóki takie ryzyko się utrzymuje*, zgodnie z art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2008/115. Trybunał dodał, że obowiązek przestrzegania tej zasady istnieje *aż do chwili sądowej kontroli owego wykonania* [24].

45. W tym celu, zdaniem Trybunału, państwa członkowskie muszą umożliwić zainteresowanym osobom powoływanie się na każdą *zmianę okoliczności, która nastąpiła po wydaniu decyzji nakazującej powrót* i która mogłaby mieć *znaczący wpływ* na ocenę ich sytuacji, zwłaszcza w świetle art. 5 dyrektywy 2008/115 [25].

[19] Zobacz podobnie wyroki: Wydalenie – Marihuana lecznicza (pkt 55) i Ararat (pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo).

[20] Zobacz wyrok Gnandi (pkt 59–67).

[21] Zobacz wyrok Westerwaldkreis (pkt 58, 59), w którym Trybunał odsyła do opinii rzecznika generalnego P. Pikamäego w sprawie Westerwaldkreis (C-546/19, EU:C:2021:105, pkt 87).

[22] Zobacz wyroki: z dnia 11 grudnia 2014 r., Boudjlida (C-249/13, EU:C:2014:2431, pkt 48, 49) i Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság (pkt 118 i przytoczone tam orzecznictwo).

[23] Zobacz podobnie wyrok Wydalenie – Marihuana lecznicza (pkt 55, 56 i 59). Trybunał zasadniczo uznał, że dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy stan zdrowia danego obywatela jest szczególnie ciężki i gdy powrót sam w sobie może skutkować rzeczywistym ryzykiem nieludzkiego lub poniżającego traktowania zainteresowanego w rozumieniu art. 4 Karty. Trybunał dodał jednak, że art. 7 Karty nie może nakładać na państwo członkowskie obowiązku odstąpienia od wydania wobec danego obywatela decyzji nakazującej powrót lub podjęcia środka w postaci wydalenia go wyłącznie ze względu na ryzyko pogorszenia się jego stanu zdrowia w państwie docelowym, jeżeli wspomniane ściśle określone przesłanki nie są spełnione (pkt 60–71, 101 i 102). Zobacz również wyrok z dnia 6 lipca 2023 r., Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (Uchodźca, który popełnił poważne przestępstwo) (C-663/21, EU:C:2023:540, pkt 36, 52), z którego wynika, że dany obywatel w przypadku powrotu do państwa pochodzenia byłby narażony na ryzyko tortur lub śmierci (pkt 21).

[24] Zobacz podobnie wyrok Ararat (pkt 38, 39, 46 i przytoczone tam orzecznictwo).

[25] Zobacz podobnie wyroki: Gnandi (pkt 64) i Ararat (pkt 37).

46. I tak, Trybunał orzekł, że w sytuacji gdy upływ pewnego czasu pociągnął za sobą *zmianę okoliczności*, organ krajowy musi przeprowadzić – przed wykonaniem decyzji nakazującej powrót – *zaktualizowaną ocenę* ryzyka narażenia obywatela państwa trzeciego na traktowanie zakazane w sposób bezwzględny przez art. 4 i art. 19 ust. 2 Karty. Ta ocena, *która powinna być odrębna i niezależna w stosunku do oceny przeprowadzonej w chwili wydania owej decyzji nakazującej powrót*, winna pozwolić organowi krajowemu na *upewnienie się, z uwzględnieniem wszelkich zaistniałych zmian okoliczności oraz wszelkich nowych okoliczności podniesionych w stosownym przypadku* przez tego obywatela państwa trzeciego, że nie istnieją *poważne i potwierdzone podstawy*, aby uznać, iż w przypadku powrotu do państwa trzeciego wspomniany obywatel państwa trzeciego byłby narażony na rzeczywiste ryzyko poddania go w tym państwie karze śmierci, torturom lub nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu. Tylko taka zaktualizowana ocena może bowiem umożliwić temu organowi upewnienie się, że wydalenie jest zgodne z wymaganymi przesłankami prawnymi, a w szczególności z wymogami określonymi w art. 5 dyrektywy 2008/115 [26].

47. Ponadto, orzekając w przedmiocie obowiązku badania z urzędu zarzutu dotyczącego naruszenia przepisów prawa Unii, w sytuacji gdy *organ sądowy dokonuje kontroli przesłanek zgodności z prawem środka detencyjnego zarządzonego przez organ administracyjny*, Trybunał stwierdził, że właściwy sąd powinien być w stanie *orzekać w przedmiocie wszelkich elementów stanu faktycznego i prawnego istotnych* dla zweryfikowania owej zgodności z prawem oraz móc wziąć pod uwagę elementy stanu faktycznego i dowody przedstawione przez organ administracyjny, który zarządził pierwotny środek detencyjny, a także dowody i uwagi, które ewentualnie zostaną mu przedstawione przez daną osobę. Musi on być również w stanie ustalić każdy inny element istotny dla wydania przezeń orzeczenia, na wypadek gdyby uznał to za konieczne. W tym celu Trybunał powołał się na znaczenie zagwarantowanego w art. 6 Karty prawa do wolności, na wagę ingerencji w to prawo, jaką jest zastosowanie środka detencyjnego, oraz na wymóg ochrony sądowej na wysokim poziomie [27].

48. Z całości orzecznictwa przytoczonego w pkt 42–44 niniejszej opinii wynika, że art. 5 dyrektywy 2008/115 wymaga od państw członkowskich poszanowania zasady non-refoulement „na wszystkich etapach postępowania" – aż do wydalenia osoby zainteresowanej, polegającego na jej „fizycznym przewozie poza terytorium państwa członkowskiego" [28]. Zatem w zależności od szczególnych okoliczności każdej sprawy lub etapu postępowania, na którym przeprowadzane jest badanie rzeczywistego i poważnego ryzyka uznania, że obywatel państwa trzeciego może być narażony, w przypadku powrotu, na karę śmierci, tortury lub inne nieludzkie lub poniżające traktowanie albo karanie, zasada non-refoulement będzie stała na przeszkodzie wydaniu wobec tego obywatela decyzji nakazującej powrót lub, w stosownym wypadku, będzie jedynie uzasadniała wstrzymanie wydalenia, dopóki odnośne ryzyko się utrzymuje.

49. W rozpoznawanej sprawie bezsporne jest, że wobec skarżącego w sprawie w postępowaniu głównym wydano, w dniu 7 października 2024 r., decyzję nakazującą powrót. Decyzja ta stała się ostateczna, a żaden element akt sprawy nie pozwala na uznanie, że jej wydanie było niezgodne z prawem w świetle zasady non-refoulement, mimo że – z uwagi na okoliczność, iż skarżący nie stawił się na przesłuchanie – decyzję tę wydano bez dokonania merytorycznej oceny

[26] Zobacz podobnie wyrok Ararat (pkt 38).

[27] Zobacz podobnie wyrok Badanie z urzędu środka detencyjnego (pkt 87, 88). Zauważam, że w tej sprawie Trybunał wskazał ponadto, że ustanowienie przez prawodawcę Unii ścisłych ram zastosowania i utrzymania środka detencyjnego prowadzi do sytuacji, która pod żadnym względem nie przypomina sporów administracyjnych, w których inicjatywa i wyznaczenie granic sporu należą do stron (pkt 92 owego wyroku). Zobacz również opinia rzecznika generalnego R. de la Toura w sprawie Ararat (C-156/23, EU:C:2024:413, pkt 45).

[28] Zobacz art. 3 pkt 5 dyrektywy 2008/115; zob. również opinia rzecznika generalnego R. de la Toura w sprawie Ararat (C-156/23, EU:C:2024:413, pkt 36).

w przedmiocie ewentualnej sprzeczności wydalenia ze wspomnianą zasadą. Spór w postępowaniu głównym dotyczy zatem przestrzegania zasady non-refoulement i przeprowadzenia przez sąd badania z urzędu nie w kontekście wydania decyzji nakazującej powrót, lecz w kontekście jej wykonania w toku postępowania w sprawie powrotu poprzez umieszczenie obywatela, którego to postępowanie dotyczy, w ośrodku detencyjnym.

50. Tymczasem, jak wynika z pkt 45–47 niniejszej opinii, uznaje się istnienie obowiązku badania z urzędu zasady non-refoulement, w sytuacji gdy organ krajowy zamierza wydać decyzję nakazującą powrót lub przed wykonaniem decyzji nakazującej powrót, w szczególności w przypadku zmiany okoliczności, która nastąpiła po wydaniu owej decyzji nakazującej powrót i która może mieć znaczący wpływ na ocenę sytuacji danego obywatela, oraz gdy organ sądowy dokonuje kontroli przesłanek zgodności z prawem środka detencyjnego zarządzonego przez organ administracyjny w toku postępowania w sprawie powrotu.

51. Dotyczy to zatem również etapu postępowania w sprawie powrotu dotyczącego dokonywanej przez organ sądowy kontroli zgodności z prawem umieszczenia w ośrodku detencyjnym nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego, zarządzonego w celu wydalenia tego obywatela w wykonaniu decyzji nakazującej powrót.

52. Ponadto w rozpoznawanej sprawie, niezależnie od okoliczności, że zasada non-refoulement nie została uprzednio zbadana ani przez właściwy organ krajowy, który wydał decyzję nakazującą powrót, ani przez organ administracyjny, który zarządził umieszczenie w ośrodku detencyjnym, sąd odsyłający wskazał, że nie istnieje żaden inny skuteczny środek odwoławczy, w ramach którego można uwzględnić zaktualizowaną sytuację obywatela.

53. W tych okolicznościach fakt, że GB powołał się na ryzyko nieludzkiego lub poniżającego traktowania w przypadku powrotu do Algierii, skłania mnie do uznania, że organ sądowy odpowiedzialny za kontrolę zgodności z prawem środka detencyjnego w wykonaniu decyzji nakazującej powrót musi zbadać na tym etapie postępowania, w razie potrzeby z urzędu, czy GB może być narażony na takie ryzyko w przypadku powrotu do przewidywanego państwa docelowego.

54. Ochrona sądowa zagwarantowana w art. 47 Karty nie byłaby ani skuteczna, ani pełna, gdyby sąd krajowy nie był zobowiązany do stwierdzenia z urzędu naruszenia zasady non-refoulement, w sytuacji gdy *przedstawione mu informacje zawarte w aktach sprawy*, *uzupełnione lub wyjaśnione w toku prowadzonego przed nim postępowania kontradyktoryjnego*, wskazywałyby na to, że decyzja nakazująca powrót opiera się na nieaktualnej ocenie ryzyka traktowania w sposób zakazany przez tę zasadę, ponoszonego przez danego obywatela państwa trzeciego w przypadku powrotu do danego państwa trzeciego [29].

55. Uważam jednak za istotne uściślenie, że organ odpowiedzialny za kontrolę zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego niekoniecznie musi dokonywać oceny zgodności z prawem wydanej wcześniej decyzji nakazującej powrót, która mogła zostać skutecznie wydana przez właściwy organ krajowy i stała się ostateczna, czy zastępować decyzję tego ostatniego własną decyzją [30]. Przepisy dotyczące zakresu kontroli dokonywanej przez sąd, którego zadaniem jest

[29] Zobacz podobnie wyroki: Badanie z urzędu środka detencyjnego (pkt 88) i Ararat (pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo).

[30] Inaczej byłoby w przypadku, gdyby organ sądowy miał zastąpić własną decyzją decyzję organu administracyjnego, który zarządził umieszczenie w ośrodku detencyjnym, lub – w przypadku przedłużenia okresu stosowania środka detencyjnego – decyzję organu, który zarządził pierwotny środek detencyjny [zob. wyroki: Mahdi (pkt 62) i Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság (pkt 293)].

zbadanie zgodności z prawem umieszczenia w ośrodku detencyjnym, co do zasady wchodzą w zakres zasady autonomii proceduralnej państw członkowskich, podobnie jak wyznaczanie organów krajowych właściwych do oceny ryzyka grożącego w przypadku wydalenia [31]. W Niderlandach organ sądowy właściwy w zakresie wydania lub kontroli decyzji nakazującej powrót i organ dokonujący kontroli zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego to dwa różne organy. Ten ostatni nie ma zatem kompetencji do ponownego rozpatrzenia lub kontroli zgodności z prawem decyzji nakazującej powrót i może jedynie stwierdzić istnienie takiej decyzji.

56. Na rozprawie rząd niderlandzki wyjaśnił, że sąd, którego zadaniem jest dokonanie kontroli zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego, musi między innymi sprawdzić, czy istnieją rozsądne perspektywy wydalenia, zgodnie z art. 15 ust. 4 dyrektywy 2008/115, co obejmuje zbadanie, czy organ, który zarządził środek detencyjny, „w wystarczającym stopniu uwzględnił" zasadę non-refoulement, „prawidłowo ocenił" oświadczenia obywatela w tym zakresie lub w sposób właściwy „wyważył ten element". Rząd ów dodał jednak, że takie badanie jest ograniczone i że tylko organ administracyjny właściwy do rozpatrzenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej może dokonać pełnej kontroli sytuacji danego obywatela, w tym w świetle zasady non-refoulement. W związku z tym, jeżeli ów organ administracyjny nie przeprowadził takiego badania, to nie sąd powinien przeprowadzić je po raz pierwszy, lecz obywatel powinien złożyć nowy wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej. Rząd niderlandzki uważa ponadto, że odrębny i szczególny środek odwoławczy, który może złożyć zainteresowany obywatel, w przypadku gdy wydalenie jest de facto przewidziane, zapewnia wystarczającą ochronę sądową.

57. Otóż wbrew temu, co sugeruje rząd niderlandzki, od zainteresowanego obywatela nie można wymagać złożenia kolejnego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej w celu zapewnienia sobie pełnego poszanowania zasady non-refoulement, o której mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115 w związku z art. 19 ust. 2 Karty [32]. Podobnie nie można oczekiwać od niego złożenia sprzeciwu wobec „faktycznego wydalenia", ponieważ można go złożyć dopiero po powiadomieniu o dniu i godzinie wydalenia oraz – jak wskazał sąd odsyłający – ponieważ nie prowadzi on systemowo do oceny zasady non-refoulement oraz nie zapobiega umieszczeniu w ośrodku detencyjnym, które może okazać się nieuzasadnione.

58. W związku z tym, w sytuacji gdy organ sądowy ma orzec o zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego, należy mu przyznać w tym zakresie pełną i całkowitą kontrolę. Mimo że na tym etapie nie chodzi o kontrolę zgodności z prawem decyzji nakazującej powrót, która stała się ostateczna, sąd, którego zadaniem jest dokonanie kontroli zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego, musi mieć możliwość przeprowadzenia – w świetle zasady non-refoulement – pełnej i zaktualizowanej oceny sytuacji obywatela i ryzyka grożącego mu w przypadku powrotu, w sytuacji gdy owej zasady nigdy wcześniej nie uwzględniono. Jest tak tym bardziej w przypadku zmiany okoliczności, która nastąpiła po wydaniu decyzji nakazującej powrót i która może mieć znaczący wpływ na ocenę sytuacji danego obywatela w świetle zasady non-refoulement.

[31] Zobacz analogicznie wyrok Mahdi (pkt 50); zob. również opinia rzecznika generalnego R. de la Toura w sprawach połączonych Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Badanie z urzędu środka detencyjnego) (C-704/20 i C-39/21, EU:C:2022:489, pkt 73–76) oraz w sprawie Ararat (C-156/23, EU:C:2024:413, pkt 52).

[32] Zobacz podobnie wyrok Ararat (pkt 40, 41).

59. Dodam, że jeżeli po dokonaniu oceny zaktualizowanej sytuacji danego obywatela organ sądowy, którego zadaniem jest dokonanie kontroli zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego, dojdzie do wniosku, że wydalenie tego obywatela naraża go na poważne ryzyko poddania go nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, organ ten powinien – zgodnie z art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2008/115 – wstrzymać wydalenie, dopóki takie ryzyko się utrzymuje, jak to wynika z orzecznictwa przytoczonego w pkt 42 i 44 niniejszej opinii.

60. Jednakże ani z dyrektywy 2008/115, ani z orzecznictwa Trybunału nie wynika, że w przypadku wstrzymania wydalenia nielegalnie przebywający obywatel państwa trzeciego musi zostać natychmiast zwolniony, ponieważ wydalenie można wstrzymywać dopóty, dopóki odnośne ryzyko się utrzymuje. Ponadto nie każde wstrzymanie wydalenia systemowo powoduje niezgodność z prawem zastosowania środka detencyjnego. Właściwe organy mogą, w zależności od okoliczności, rozważyć przeprowadzenie procesu wydalenia na późniejszym etapie, w szczególności gdy powody, dla których zasada non-refoulement stoi na przeszkodzie wydaleniu w danej chwili, okazują się tymczasowe [33].

61. Podkreślam jednak, że w zakresie, w jakim dana osoba przebywa w ośrodku detencyjnym na podstawie dyrektywy 2008/115, stosowanie zasady non-refoulement w całym rygorze oraz przestrzeganie przepisów i gwarancji wprowadzonych przez wspomnianą dyrektywę, w tym dotyczących maksymalnego okresu stosowania środka detencyjnego, który jest wiążący dla wszystkich państw członkowskich, odbywa się na podstawie rygorystycznych przesłanek. Otóż stwierdzam, że wstrzymanie wydalenia ze względu na zasadę non-refoulement nie należy do powodów, dla których stosowanie środka detencyjnego może zostać – na podstawie art. 15 ust. 5 i 6 dyrektywy 2008/115 – przedłużone na okres przekraczający sześć miesięcy.

62. W związku z tym, jeżeli organ sądowy – na podstawie szczególnych okoliczności sprawy i po zbadaniu zaktualizowanej sytuacji danego obywatela – uznaje, że wydalenie tego obywatela do przewidywanego państwa docelowego jest, na mocy zasady non-refoulement, wykluczone na czas nieokreślony, a zatem nie można uznać, że trwają przygotowania do wydalenia, lub też uznaje, że nie istnieje rzeczywista perspektywa skutecznego wydalenia przy uwzględnieniu maksymalnych okresów określonych w dyrektywie 2008/115, stosowanie środka detencyjnego nie jest już uzasadnione, a obywatel ten musi zostać natychmiast zwolniony.

63. W związku z tym proponuję, aby na pierwsze pytanie prejudycjalne Trybunał odpowiedział, że art. 5 i art. 15 dyrektywy 2008/115 w związku z art. 6, art. 19 ust. 2 i art. 47 Karty należy interpretować w ten sposób, że organ sądowy, który ma dokonać kontroli zgodności z prawem umieszczenia w ośrodku detencyjnym nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego w celu jego wydalenia w wykonaniu decyzji nakazującej powrót, która stała się ostateczna, jest zobowiązany do upewnienia się, w razie potrzeby z urzędu, że zasada non-refoulement nie stoi na przeszkodzie temu wydaleniu, w sytuacji gdy zasada ta nie została wcześniej uwzględniona, tym bardziej w przypadku zmiany okoliczności, która nastąpiła po wydaniu decyzji nakazującej powrót i która może mieć znaczący wpływ na ocenę sytuacji danego obywatela w świetle zasady non-refoulement.

[33] Może tak być na przykład w przypadku osoby, która sprzeciwia się aktualnemu systemowi politycznemu swojego kraju, podczas gdy zmiana tego systemu jest bliska.

W przedmiocie pytania drugiego

64. Poprzez drugie pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 5 i art. 15 dyrektywy 2008/115 [34] w związku z art. 6, art. 7, art. 24 ust. 2 i art. 47 Karty należy interpretować w ten sposób, że organ sądowy, który ma dokonać kontroli zgodności z prawem umieszczenia w ośrodku detencyjnym nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego w celu jego wydalenia w wykonaniu decyzji nakazującej powrót, która stała się ostateczna, jest zobowiązany do upewnienia się, w razie potrzeby z urzędu, że życie rodzinne i dobro dziecka, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115, nie stoją na przeszkodzie temu wydaleniu, w sytuacji gdy nie zostały one wcześniej uwzględnione.

65. Przypominam, że państwa członkowskie przy wprowadzaniu w życie dyrektywy 2008/115, w tym gdy zamierzają wydać decyzję nakazującą powrót lub podjąć środek w postaci wydalenia wobec nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego, są zobowiązane do przestrzegania praw podstawowych przyznanych temu obywatelowi w Karcie.

66. Dotyczy to zatem między innymi zagwarantowanego w art. 7 Karty prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, na które może się powołać nielegalnie przebywający obywatel państwa trzeciego będący ojcem małoletniego dziecka i które należy odczytywać w związku z art. 24 ust. 2 Karty, przewidującym obowiązek uwzględniania przede wszystkim dobra dziecka we wszystkich działaniach dotyczących dzieci – zarówno podejmowanych przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne [35]. Jednakże, w przeciwieństwie do ustanowionej w art. 4 Karty ochrony przed wszelkim nieludzkim i poniżającym traktowaniem, prawa zagwarantowane w art. 7 i art. 24 Karty nie mają charakteru bezwzględnego [36].

67. Ponadto z art. 5 lit. a) i lit. b) dyrektywy 2008/115 wynika, że przy wprowadzaniu w życie tej dyrektywy państwa członkowskie muszą należycie uwzględniać dobro dziecka i życie rodzinne. Przepis ten stanowi zasadę ogólną, która nie może być interpretowana w sposób zawężający, i transponuje do dziedziny objętej wspomnianą dyrektywą obowiązek, o którym mowa w art. 7 i art. 24 Karty. Trybunał orzekł zatem, że art. 5 dyrektywy 2008/115 w związku z art. 24 Karty należy interpretować w ten sposób, że państwa członkowskie są zobowiązane do należytego uwzględnienia dobra dziecka *na wszystkich etapach postępowania* przed wydaniem decyzji, takich jak decyzja nakazująca powrót, w stosownym przypadku zaopatrzona w zakaz wjazdu, które pociągają za sobą poważne konsekwencje dla tego małoletniego, nawet jeśli adresatem tej decyzji jest nie małoletni, lecz jedno z jego rodziców [37]. Trybunał dodał, że to samo dotyczy środka w postaci wydalenia, który nie może zostać przyjęty, jeżeli narusza on życie rodzinne lub prawo do poszanowania życia prywatnego danego obywatela [38].

[34] Jak wskazano w przypisie 16 niniejszej opinii, kwestie dotyczące zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego, które pojawiają się w ramach sprawy w postępowaniu głównym, nie wchodzą w zakres stosowania art. 13 dyrektywy 2008/115.

[35] Zobacz podobnie wyroki: z dnia 14 stycznia 2021 r., Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Powrót małoletniego bez opieki) (C-441/19, EU:C:2021:9, pkt 45) oraz z dnia 11 marca 2021 r., État belge (Powrót rodzica małoletniego) (C-112/20, zwany dalej „wyrokiem Powrót rodzica małoletniego", EU:C:2021:197, pkt 36, 41).

[36] Zobacz wyrok z dnia 22 lutego 2022 r., Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides (Jedność rodziny – Wcześniejsze przyznanie ochrony) (C-483/20, EU:C:2022:103, pkt 36).

[37] Zobacz podobnie wyroki: z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii) (C-82/16, zwany dalej „wyrokiem Łączenie rodzin w Belgii", EU:C:2018:308, pkt 104); z dnia 14 stycznia 2021 r., Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Powrót małoletniego bez opieki) (C-441/19, EU:C:2021:9, pkt 44); Powrót rodzica małoletniego (pkt 31–43) oraz z dnia 27 kwietnia 2023 r., M.D. (Zakaz wjazdu na Węgry) (C-528/21, EU:C:2023:341, pkt 89–91).

[38] Zobacz podobnie wyrok Wydalenie – Marihuana lecznicza (pkt 91, 92).

68. Z orzecznictwa tego wynika, po pierwsze, że art. 5 dyrektywy 2008/115 stoi na przeszkodzie wydaniu decyzji nakazującej powrót wobec obywatela państwa trzeciego bez uprzedniego uwzględnienia jego życia rodzinnego i dobra jego małoletniego dziecka, a po drugie, że względy związane z dobrem dziecka mogą ewentualnie skłonić organ sądowy do powstrzymania się od przeprowadzenia procesu wydalenia.

69. Możliwość uwzględnienia względów związanych z dobrem dziecka powinna zatem, moim zdaniem, istnieć również na etapie kontroli zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego zarządzonego w celu przeprowadzenia procesu wydalenia, w przypadku gdy dobro to nie było przedmiotem jakiegokolwiek uprzedniego badania w toku postępowania w sprawie powrotu i gdy nie istnieje żaden inny skuteczny środek odwoławczy.

70. Dodam, że Trybunał miał sposobność sprecyzowania niektórych istotnych czynników, jakie należy wziąć pod uwagę w celu oceny prawdopodobieństwa, czy dane dziecko będzie musiało opuścić terytorium Unii, gdyby jego rodzica będącego obywatelem państwa trzeciego zmuszono do powrotu. Należy zatem uwzględnić kwestię, kto z rodziców sprawuje rzeczywistą pieczę nad dzieckiem oraz czy dziecko pozostaje w rzeczywistym stosunku zależności od rodzica będącego obywatelem państwa trzeciego, czy opiekę nad tym dzieckiem w aspekcie prawnym, finansowym lub uczuciowym sprawuje rodzic będący obywatelem państwa trzeciego, oraz okoliczność, że drugi rodzic dziecka jest faktycznie zdolny i gotowy do sprawowania samodzielnie na co dzień rzeczywistej opieki nad dzieckiem. Takie stwierdzenia muszą bowiem opierać się na uwzględnieniu wszystkich okoliczności danego przypadku, między innymi wieku dziecka, stopnia jego rozwoju psychicznego i emocjonalnego, siły związku uczuciowego dziecka zarówno z rodzicem będącym obywatelem Unii, jak i z rodzicem będącym obywatelem państwa trzeciego, a także ryzyka, jakie stanowiłoby dla równowagi tego dziecka rozłąka z tym ostatnim. Trybunał dodał jednak, że same względy ekonomiczne lub wola utrzymania jedności rodziny na terytorium Unii nie są wystarczające, podobnie jak istnienie więzi rodzinnej – czy to natury biologicznej, czy prawnej [39].

71. Ponadto Trybunał stwierdził już, iż zainteresowany ma obowiązek lojalnej współpracy z właściwym organem krajowym, z czego wynika obowiązek współdziałania z tym organem w celu przekazania mu wszystkich istotnych informacji dotyczących sytuacji osobistej i życia rodzinnego zainteresowanego oraz, w stosownym wypadku, niezwłocznego poinformowania organu o wszystkich istotnych zmianach odnoszących się do jego życia rodzinnego. Prawo obywatela państwa trzeciego do tego, aby organ uwzględnił zmiany, jakie zaszły w jego życiu rodzinnym, nie może bowiem służyć wznawianiu lub przedłużaniu w nieskończoność postępowania w sprawie powrotu [40].

72. W niniejszym przypadku z akt sprawy wynika, że dziecko, w odniesieniu do którego obywatel państwa trzeciego twierdzi, iż jest jego ojcem, urodziło się w dniu 18 września 2024 r. oraz że obywatel ten złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w dniu 11 września 2024 r.

[39] Zobacz podobnie wyroki: Łączenie rodzin w Belgii (pkt 70–75 i przytoczone tam orzecznictwo) oraz Powrót rodzica małoletniego (pkt 26, 27 i przytoczone tam orzecznictwo).

[40] Zobacz podobnie wyrok Łączenie rodzin w Belgii (pkt 103, 105). W świetle szczególnych okoliczności owej sprawy Trybunał stwierdził, że jeżeli wobec obywatela państwa trzeciego wydano już decyzję nakazującą powrót i jeżeli w toku tego pierwszego postępowania obywatel ów miał możliwość podniesienia wszystkich ówczesnych aspektów związanych z jego życiem rodzinnym, wskazanych w uzasadnieniu wniosku o wydanie zezwolenia na pobyt do celów łączenia rodzin, to właściwemu organowi krajowemu nie można zarzucać, że w toku późniejszego postępowania w sprawie powrotu nie uwzględnił tych aspektów, które zainteresowany powinien był podnieść na wcześniejszym etapie postępowania (pkt 106, 107 owego wyroku).

i nie stawił się na przesłuchaniu dotyczącym uzasadnienia tego wniosku. Decyzję nakazującą powrót wydano w dniu 7 października 2024 r., a wspomniany obywatel nie złożył żadnego środka odwoławczego od owej decyzji.

73. Jeżeli zatem właściwy organ krajowy, który wydał decyzję nakazującą powrót, nie mógł zbadać kwestii dobra dziecka lub życia rodzinnego zainteresowanego obywatela, to nie wynika to ze zmiany okoliczności faktycznych, ponieważ dziecko urodziło się przed wydaniem decyzji nakazującej powrót, lecz z faktu, że ów obywatel nie stawił się na przesłuchaniu dotyczącym uzasadnienia jego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i nie złożył środka odwoławczego od decyzji nakazującej powrót. Sam fakt powołania się na późniejszym etapie postępowania na istniejące wcześniej okoliczności faktyczne nie może sam w sobie stanowić zmiany okoliczności.

74. Z powyższych rozważań wynika, iż pod warunkiem że nie można uznać, że obywatel, którego dotyczy postępowanie, uchybił spoczywającemu na nim obowiązkowi lojalnej współpracy, czego zbadanie w świetle okoliczności niniejszej sprawy należy do sądu odsyłającego, to mając na uwadze znaczenie, jakie prawo Unii przywiązuje do uwzględnienia dobra dziecka, uważam, że musi istnieć możliwość zbadania dobra dziecka i życia rodzinnego obywatela przed przeprowadzeniem procesu wydalenia tego obywatela. Sąd, którego zadaniem jest zbadanie zgodności z prawem zastosowania środka detencyjnego, musi zatem mieć możliwość zbadania, czy rzeczone interesy stoją na przeszkodzie temu wydaleniu.

75. W tym celu będzie na nim spoczywał w szczególności obowiązek zbadania dowodów wykazujących, że zainteresowany obywatel jest ojcem dziecka, które pozostaje z nim w stosunku zależności powodującym, że dziecko to byłoby zmuszone do towarzyszenia obywatelowi państwa trzeciego, którego dotyczy postępowanie, i do opuszczenia terytorium Unii, oraz – uwzględnienia okoliczności, że dziecko ma już rodzica, któremu udzielono zezwolenia na pobyt w państwie członkowskim Unii[41]. W stosownym przypadku mogłoby się okazać, że wydalenie należy wstrzymać, aby uniknąć sytuacji, która może naruszać prawa podstawowe dziecka, a nawet – że zainteresowany obywatel musi zostać zwolniony.

76. W związku z tym proponuję, aby na drugie pytanie prejudycjalne Trybunał odpowiedział, że art. 5 i art. 15 dyrektywy 2008/115 w związku z art. 6, art. 7, art. 24 ust. 2 i art. 47 Karty należy interpretować w ten sposób, że organ sądowy, który ma dokonać kontroli zgodności z prawem umieszczenia w ośrodku detencyjnym nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego w celu jego wydalenia w wykonaniu decyzji nakazującej powrót, która stała się ostateczna, jest zobowiązany do upewnienia się, w razie potrzeby z urzędu, że życie rodzinne i dobro dziecka, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115, nie stoją na przeszkodzie temu wydaleniu, w sytuacji gdy nie zostały one wcześniej uwzględnione i pod warunkiem że nie można uznać, iż dany obywatel uchybił spoczywającemu na nim obowiązkowi lojalnej współpracy, czego zbadanie w świetle okoliczności niniejszej sprawy należy do sądu odsyłającego.

[41] Sąd odsyłający wskazuje, że skarżący oświadczył, iż jego była partnerka i jego dziecko posiadają zezwolenie na pobyt we Francji.

Wnioski

77. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby na pytania prejudycjalne przedstawione przez rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond (sąd rejonowy w Hadze, ośrodek zamiejscowy w Roermond, Niderlandy) Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

1) Artykuł 5 i art. 15 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/115/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich w związku z art. 6, art. 19 ust. 2 i art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej

   należy interpretować w ten sposób, że:

   organ sądowy, który ma dokonać kontroli zgodności z prawem umieszczenia w ośrodku detencyjnym nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego w celu jego wydalenia w wykonaniu decyzji nakazującej powrót, która stała się ostateczna, jest zobowiązany do upewnienia się, w razie potrzeby z urzędu, że zasada non-refoulement nie stoi na przeszkodzie temu wydaleniu, w sytuacji gdy zasada ta nie została wcześniej uwzględniona, tym bardziej w przypadku zmiany okoliczności, która nastąpiła po wydaniu decyzji nakazującej powrót i która może mieć znaczący wpływ na ocenę sytuacji danego obywatela w świetle zasady non-refoulement.

2) Artykuł 5 i art. 15 dyrektywy 2008/115 w związku z art. 6, art. 7, art. 24 ust. 2 i art. 47 Karty praw podstawowych

   należy interpretować w ten sposób, że:

   organ sądowy, który ma dokonać kontroli zgodności z prawem umieszczenia w ośrodku detencyjnym nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego w celu jego wydalenia w wykonaniu decyzji nakazującej powrót, która stała się ostateczna, jest zobowiązany do upewnienia się, w razie potrzeby z urzędu, że życie rodzinne i dobro dziecka, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2008/115, nie stoją na przeszkodzie temu wydaleniu, w sytuacji gdy nie zostały one wcześniej uwzględnione i pod warunkiem że nie można uznać, iż dany obywatel uchybił spoczywającemu na nim obowiązkowi lojalnej współpracy, czego zbadanie w świetle okoliczności niniejszej sprawy należy do sądu odsyłającego.